

Příprava II. sjezdu SČSS podle sovětského vzoru

Zájezd tzv. studijní delegace SČSS do SSSR v prosinci 1955

MICHAL BAUER

Druhý sjezd Svazu československých spisovatelů se stal významnou událostí, která znamenala jeden z činů směřujících k jistému uvolnění v polovině padesátých let. Přestože je dnes vnímán především na základě vystoupení Františka Hrubína a Jaroslava Seiferta, diskusních příspěvků mladých autorů soustředěných kolem časopisu *Květen* i dalších vystoupení, které byly namířeny proti totalitarismu stalinistického typu, sjezd českých a slovenských spisovatelů byl připravován podle sovětského vzoru: II. všesvazového sjezdu sovětských spisovatelů, který se konal – za účasti delegace z ČSR – ve dnech 15. až 27. prosince 1954. Referáty na II. sjezdu SČSS byly stanoveny 17. a 18. května 1955 na zasedání pléna ústředního výboru Svazu čs. spisovatelů podle sjezdu sovětských spisovatelů. Kromě jednotlivých článků a referátů i diskusních příspěvků ze sjezdu ze SSSR přednesl rozsáhlý referát o významu II. sjezdu Svazu sovětských spisovatelů na 5. plénu ÚV SČSS 11. ledna 1955 Jan Drda.

Potřeba aktualizovat zkušenosti ze Sovětského svazu byla vnímána v průběhu roku 1955, proto bylo rozhodnuto vyslat do SSSR studijní delegaci. Do delegace byli původně navrženi Josef Sekera, který se jako hlavní tajemník SČSS měl v sekretariátu Svazu sovětských spisovatelů informovat o činnosti tohoto Svazu, a Milan Lajčiak. Místo Lajčiaka byl určen Jan Pilař, který byl šéfredaktorem *Literárních novin* a měl se seznámit s prací *Litgazety*. Složení v březnu 1955 tedy bylo Josef Sekera a Jan Pilař. Ministerstvo kultury, jež nový návrh Svazu čs. spisovatelů projednávalo, navrhlo, aby jedním delegátem bylo zastoupeno i Slovensko. Předsednictvo Svazu na schůzi 13. května 1955 vyslovi- lo závěr, že trvá na svém původním návrhu.

Po usnesení 7. pléna ÚV SČSS 17. a 18. května 1955 bylo složení delegace změněno; sekretariát a zahraniční komise předložily schůzi 8. pléna ÚV

SČSS 7. července 1955 nový návrh: Jan Drda, Peter Karvaš, Vladimír Mináč, Vítězslav Nezval (protože byli pověřeni referátem na II. sjezdu SČSS), Jan Pilař (řídil předsjezdovou kampaň v *Literárních novinách*), J. V. Pleva, Marie Pujmanová, Karol Rosenbaum (rovněž byli pověřeni vypracováním referátu), Josef Sekera (řídil organizační přípravu II. sjezdu SČSS), Miloslav Stehlík (pověřen referátem) a Ctibor Štítnický (na návrh předsednictva Svazu slovenských spisovatelů). Ústřední výbor SČSS schválil toto složení studijní delegace do SSSR: M. Pujmanová, V. Nezval, V. Řezáč, J. Sekera, V. Mináč, M. Jariš, E. A. Saudek, P. Karvaš, C. Štítnický a J. Pilař. (Kromě toho bylo schváleno též složení skupiny spisovatelů, kteří měli podniknout dlouho odkládaný zájezd do SSSR: V. Závada, K. Nový, F. Branislav, J. V. Pleva, P. Horov, V. Káňa, K. Bendová, L. Fikar a B. Říha.) 9. srpna 1955 předsednictvo ÚV SČSS rozhodlo, že místo nemocné Marie Pujmanové, která byla jmenována vedoucí delegace, byl pověřen vedením delegace Václav Řezáč. Zde je řeč o tom, že jde o „studijní zájezd soudruhů, pověřených vypracováním sjezdových referátů“. Ústřední výbor uložil na 9. schůzi pléna ÚV SČSS 6. října 1955 Václavu Řezáčovi, „aby svolal účastníky delegace a na společné poradě s nimi projednal pracovní plány jejich studijního zájezdu do SSSR“. Řezáč ovšem onemocněl rovněž (léčil se v sanatoriu), a tak byl – na 10. schůzi pléna ÚV SČSS 3. listopadu 1955 – určen nový vedoucí delegace: stal se jím předseda SČSS Jan Drda, který měl mít na sjezdu SČSS hlavní referát o činnosti ÚV Svazu a byl odpovědný za přípravu sjezdu. O tom, kdo se stane novým vedoucím delegace a zda vůbec Drda s delegací pojede, vznikla rozsáhlá polemika iniciovaná Nezvašem, o němž se mimo jiné rovněž uvažovalo jako o vedoucím delegace. Tato diskuse byla zcela jistě motivována oslabováním pozice Jana Drdy ve Svazu spisovatelů, přesto převládl v plénu ÚV SČSS názor, že Drda je v Sovětském svazu známý, umí rusky, je dobrým organizátorem a je stále ještě předsedou SČSS – proto by měl do SSSR jet a být i předsedou této delegace. V těchto polemikách se ukazovala určitá pnutí, jež existovala mezi jednotlivými členy pléna, např. mezi Nezvašem a Štítnickým či mezi Nezvašem a Drdou; Milan Jariš v jednom okamžiku navrhl, aby byl vedoucím zvolen Drda a Nezval se stal jeho zástupcem, na což Nezval reagoval slovy: „Já žádným zástupcem nechci být, to odmítám, kategoricky odmítám.“ Nakonec byl všemi jedenácti hlasy přítomných členů pléna, kteří o Drdovi hlasovali, zvolen členem a předsedou delegace Jan Drda.

Předpokládalo se, že delegace odjede do Sovětského svazu na podzim, v září nebo říjnu, ale věc se protahovala; její složení bylo stanoveno až v listopadu 1955, načež ještě čekali její členové na víza: odletěli až 1. prosince 1955.

Delegace byla v SSSR ve dnech 1. až 15. 12. 1955; byli v ní Jan Drda, Zora Jesenská, Peter Karvaš, Vladimír Mináč, Jan Mukařovský, Vítězslav Nezval (všech šest bylo pověřeno vypracováním referátu pro II. sjezd SČSS), Jan Pilař (jako šéfredaktor *Literárních novin* se seznamoval s prací *Literaturnoj gazety*, zejména pokud šlo o předsjezdovou kampaň v tisku), Josef Sekera a Ctibor Štítnický (oba vedoucí sekretáři vedli organizační přípravu sjezdu SČSS, zajímali se o metody svazové práce v sekcích a orgánech Svazu sovětských spisovatelů). Drda se zabýval též strukturou a prací stranických organizací ve Svazu sovětských spisovatelů.

Nezval, připravující referát o poezii, jednal především s básníky (Tichonovem, Ščipačevem, Berggolcovou a dalšími), Mukařovský zase s literárními kritiky (Jermilovem, Mejlachem, Anisimovem, Rurikovem atd.), Karvaš s dramatiky, Slováci Štítnický a Mináč hovořili o práci Svazu sovětských spisovatelů Ukrajiny a o vztazích mezi Svazem spisovatelů Ukrajiny a ústředním Svazem sovětských spisovatelů. Jednání byla velmi podrobná a docházelo i k několikaletému setkání s jednotlivými představiteli Svazu sovětských spisovatelů. Čeští a slovenští autoři se setkali např. s odpovědným sekretářem stranické organizace v Moskvě Sitinem, se sekretáři Svazu spisovatelů Surkovem, Fedinem, Leonovem, Smirnovem, Polevým a Preobraženským. Zde byla řeč o práci sekretariátu Svazu sovětských spisovatelů, podle něhož měl být na radu sovětských členů sekretariátu proměněn sekretariát u nás. Totéž se týkalo i sovětského „pravlenija Sojuza“ a našeho ústředního výboru, spolupráce ústředního Svazu sovětských spisovatelů se svazy jednotlivých republik Sovětského svazu, o což se zajímali – jak o tom již byla zmínka – zejména slovenští členové delegace, kteří vnímali pozici slovenských spisovatelů v rámci Svazu československých spisovatelů jako nedostatečně uznanou a oceňovanou. Řeč byla také o pracovních komisích při Svazu sovětských spisovatelů, o členských záležitostech atd.

Členové delegace byli znovu podrobně informováni o průběhu II. všesvazového sjezdu sovětských spisovatelů a byla jim doporučena podoba sjezdu SČSS. O přípravě sjezdu hovořil zejména předseda organizační komise sjezdu Preobraženskij, který zdůraznil nutnost „široké předsjezdové diskuse“ v SSSR: diskuse o Majakovském, o kladném hrdinovi, o poezii, setkání spisovatelů se čtenáři, spolupráci s rozhlasem, televizí a filmem. Čeští a slovenští autoři referátů konzultovali jejich znění s vedením Svazu sovětských spisovatelů, které navrhovalo též délku referátů i počet a délku diskusních příspěvků na sjezdu SČSS stejně jako konání schůze stranické skupiny těsně před sjezdovým jednáním. V SSSR probíhala příprava sjezdových referátů téměř rok. „Na přípravě sjezdových referátů se nepodíleli jenom ti, kdo byli jejich vypracováním pověřeni.

Každý z referentů si podle svého výběru a přání vyžádal šesti- až osmičlennou skupinu konzultantů, a to spisovatelů i kritiků, kteří mu pomáhali, přinášeli své návrhy i rozpracovávali jednotlivé dílčí otázky. Teze referátů byly posouzeny na zasedání sekretariátu, kde o nich probíhala někdy velmi ostrá diskuse. Hotové referáty byly diskutovány na předsednictvu, které do nich vneslo své připomínky. „U nás byly teze přečteny a diskutovalo se o nich na schůzích pléna ÚV SČSS 5. 1. 1956 a 13. 1. 1956, poté byly předloženy ústřednímu výboru KSČ. Sovětští spisovatelé upozornili i na některá témata, jež by mohla přinést problémy, např. otázka tvůrčí svobody (o cenzuře se ve svých diskusních příspěvcích na sjezdu SČSS zmínili František Hrubín, Václav Kaplický či Jan Mareš).

Členové delegace SČSS hovořili i o zahraničních hostech na sjezdu. „Seznámili jsme soudruhy s naším návrhem na pozvání zahraničních hostů. Návrh se jim zdál dobrý. Náš návrh se omezuje v podstatě na Evropu (kromě Číny, Koreje a Mongolska). Soudruzi doporučují, bude-li v té době v Evropě některý např. z latinskoamerických spisovatelů, abychom jej dodatečně přizvali.“ Zahraniční sjezdová komise potom skutečně uvažovala o pozvání Jorge Amada z Brazílie a Pabla Nerudy z Chile (ten poslal omluvný dopis se sdělením, že se sjezdu nezúčastní; dopis na sjezdu přečetl Drda 28. dubna). Na II. sjezd SČSS nakonec přijel mexický autor Antonio Rodriguez, který vystoupil s pozdravem 27. dubna 1956.

Za důležité bylo rovněž považováno aktivní zapojení spisovatelů-budovatelů socialismu. „Soudruzi nám doporučují, abychom jako jeden z hlavních úkolů sjezdu viděli to, vnést správné pojetí stranickosti literatury do mas spisovatelů, a za druhé konsolidovat síly, většinu spisovatelů přivést k aktivní spisovatelské práci.“ Přitom prý není třeba se obávat polemických referátů. „Nemáme se bát toho, jestliže v některých referátech budou prvky diskusní nebo polemické. Nejhorší jsou takové referáty, které nikoho nepodníí k diskusi. Velký důraz kladl s. Surkov na práci po sjezdu. Nové vedení Svazu se musí postarat především o to, aby ty otázky, které se ujasnily, se staly jasnými také veškeré literární veřejnosti. To je třeba dělat v novinách, projevech, v besedách. Dále musí usilovat o rozřešení těch otázek, které se na sjezdu objevily, ale které sjezd sám nerozřešil.“

V Sovětském svazu byl také kladen důraz na podřízení spisovatelské organizace komunistické straně. „S. Sitin dal nám tyto informace: v každém městě, kde má svou organizaci Svaz, je přirozeně také stranická organizace Svazu spisovatelů, která je podřízena bezprostředně městskému výboru strany. Městský výbor strany v Moskvě vydal zvláštní usnesení, podle kterého všichni členové Svazu-komunisté mají být členy stranické organizace Svazu spisovatelů.“

Drda přečetl po návratu delegace na zasedání 11. pléna ÚV SČSS 5. ledna 1956 „zprávu o zájezdu studijní delegace Svazu čs. spisovatelů do Sovětského svazu ve dnech 1.–15. prosince 1955“, z níž pocházejí výše uvedené citace. Po této zprávě v diskusi vystoupili Nezval a Štítnický. Nezval nechtěl přijímat bezhlavě vše ze Sovětského svazu, ale především proto, že tam jsou „vykrytalizované útvary, to jsou opravdu bolševici školení [...] to jsou vykrytalizovaní členové strany“. Štítnický poukázal na nutnost větší spolupráce Svazu čs. spisovatelů s ukrajinským Svazem spisovatelů.

Usnesení k tomuto bodu znělo: „ÚV vyléchl zprávu předsedy Svazu o zájezdu do SSSR a po diskusi ukládá sekretariátu, aby prodiskutoval tuto zprávu a zkušenosti delegace a aby předložil předsednictvu konkrétní návrh, jak těchto zkušeností využít v přípravě našeho sjezdu.“ Při konání II. sjezdu SČSS nastal určitý paradox způsobený vývojem událostí v době mezi pobytem studijní delegace SČSS v Sovětském svazu a XX. sjezdem KSSS, takže výsledky Drdovy skupiny se v dubnu 1956 staly anachronismem. Rady ze Svazu sovětských spisovatelů byly tak užity zejména při přípravě sjezdu SČSS, včetně tzv. předsjezdové kampaně a přípravy referátů a organizace přednášení diskusních příspěvků. Ovšem právě především v diskusních vystoupeních se vyskytla témata, která při cestě od stalinismu zpět k leninismu v roce 1956 považovali diskutující za otevřená a povolená. Historie ukázala, že tomu tak nebylo na dlouho.